

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrť leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrť leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

~ V Ljubljani v sredo 6. januarja 1869. ~

Gospodarske stvari.

Šola in koristni tiči.

Poslovenjeno po spisu Fr. Šollmajerjevem.

Nobena človeška modrost in nobena človeška roka ni dosihmal mogla odvrniti škodo, ki si jo človek sam s tem dela, pa pokončuje tiče, ki se živijo od gosenic, črvov in družega mrčesa. To so največi dobrotniki, ki nam jih je Bog vstvaril ravno zato, da davijo po vrtu in polji naše največe sovražnike. Neumen človek pa misli, da so tiči samo zato, da jih lovi, je ali sicer pokončuje.

Od kod pa izvira ta nevednost? Odtod, da ljudje premalo poznajo prirodo (natura) sploh, in natura tičev, ki žro mrčes; drugo je to, da jih dobičkarija žene, da jih love, in še drugo je tudi to, da tiči nimajo zavetja, kadar imajo mlade.

Ako prevdarimo škodo, ktera deželam izvira iz tega, da se pokončujejo ti veliki dobrotniki kmetijstva, misliti bi vendar bilo, da bi vlade v okom stopile tej škodi, po kateri vsako leto na milijone gold. gospodarstvu pod zlo gré. Neobhodno treba bi bilo, da

1. države in narodi se v tem porazumejo, da po deželnih postavah se v varstvo vzamejo tiči, ki se preseljujejo proti zimi in konec zime iz dežele v deželo, in
2. da izpeljevanju postav s podukom in opominom pripomorejo.

O poduku pa more šola največi storiti, in to dokazati je namen teh vrstic.

Za poduk v natoroznanstvu se v šolah premalo stori, pa še to, kar se stori, ne koristi toliko, kolikor bi imelo. Posebno z ozirom na ljudske šole je treba vse druge poti. Tù ne gré za to, da bi mladež mučili z učenimi natoroznanstvenimi stvarmi, da bi na drobno popisovali tiče, v ktero vrsto po sistemi spada itd. To vse je gledé na djansko korist prazna slama.

Prav lahko bi se nauk natoroznanstva tudi otrokom prav koristen in mikaven naredil, — le vedeti je treba, kaj je mladini treba, in da se pravi čas obrne za vsako stvar. Poleti naj se seznavajo otroci z rastlinami, pozimi sè živalmi.

Noben umen človek ne more zahtevati od ljudskega učitelja, da je učenjak v natoroznanstvu, da je „Naturforscher“. Zahtevati se mora od njega le, da ima um in srce za naravo, — da mu je mar za to, kar je Bog vstvaril in za kaj je vstvaril. Ako potem le nekoliko vednosti ima o živalstvu in rastlinstvu, dosti mu je, da more mladini prav dober učitelj biti.

Vsaka stvar božja ima svoj modri namen v veliki naravi; vse se vjema tako, da se ohrani celota. Kjer človek s svojo roko ni segel v naravo, kakor jo je Bog vstvaril, kakor na priliko, v lomih ali prvotnih gozdih,

v stepah, v daljnih gorah, ondi se življenje narave ni nič premenilo, kar svet stoji. Kjer pa je poljedelstvo, gozdarstvo in obrtnijstvo seglo v naročje narave, ondi je človeška roka predručala veliko. Kjer so gozdi in lomi zginili, zginili so tudi tiči, ki se živijo od mrčesa, ker niso dobili živeža več, in tudi pripravnega mesta ne, kjer bi mlade valili.

Kjer se je gozd premenil v polje in velike planjave so njive sè žitom, ondi vsa žival, ktera se živi od rastlin, ima veliko bogato pokrito mizo; tù je tedaj na milijone gosenic, črvov, kebrov, metuljev, uši, bolh, muh, polžev itd. Tički pa, ki zobljejo ta mrčes in ga pokončujejo — tički ne najdejo več drevesa ali grmovja, kjer bi gnjezdo delali in mlade imeli; oni zapustijo tak kraj ali saj jih le malo ostane. Če vrh tega pa še človek grabež lovi in pokončuje te največe dobrotnike kmetijstva, ni čuda, da sadno drevje do golega oberó gosenice, da nam vse zelje pokončajo itd.

In da se ne zgodi, v tem more največi koristiti ljudska šola, ktera cepi znanost v mlada srca, kolike koristi so tičice pevalice, naše domače tičice. In ne samo ta korist je, ki kmetu izvira iz tega, da se varujejo tiči, temuč tudi veselje, ki ga občuti vsako pošteno srce, ako sliši prepevati tičice — posamno ali v celih zborih!

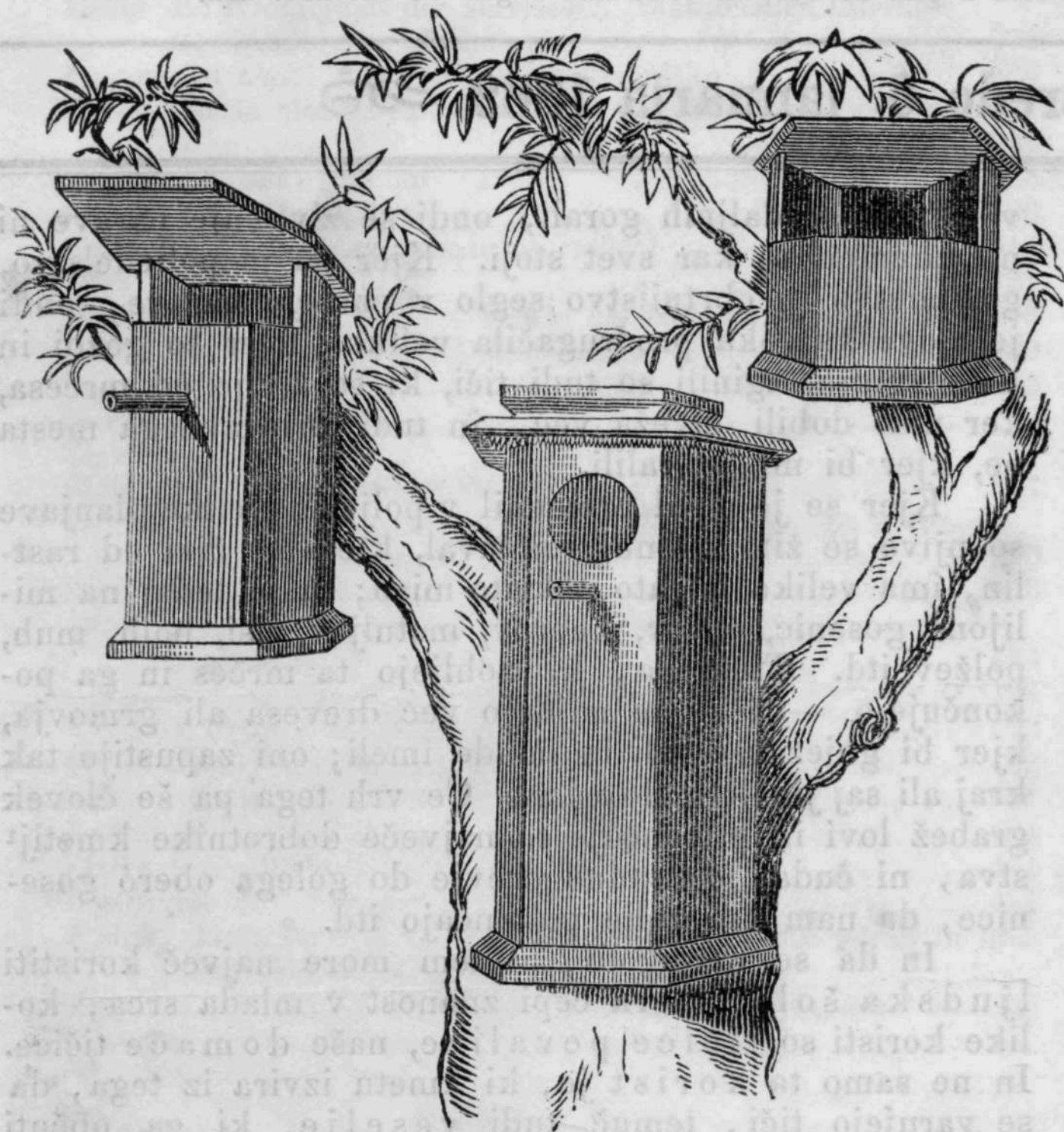
To je dvojna podlaga nauku, ki naj jo dobi mladina v šoli. Obsega naj le domače tiče, in če se tudi ne razprostira čez vsa plemena, lahko objema vse, ki so si ene in druge vrste. Tù ni treba popisa prav na drobno, kakor ga učenjak zahteva, — saj to ni namen temu nauku, pglavitna znamenja so zadosti, njihovo življenje, njihova korist, njihova potreba. Otrok, ki ne čuti, kadar pred tičjim gnjezdom stoji, tega, kar čuti takrat, kadar stoji pred zibelko spavajočega svojega bratca ali svoje sestrice, — tak otrok celó nič ne pozná onega, kar je Bog vstvaril, in čudežev, ki ga obdajajo, kamor pogleda v naravi.

In posebno tiči, kateri pojó, to so oni tiči, ki se vzlasti živijo od mrčesa. Pa tudi tisti, ki se živijo od zrna, redijo svoje mlade, dokler ne izletijo, z mrčesi; razun teh spadajo v to vrsto: kavka, orehar (lešnikar), škorec, drozeg, kos, tašica, slavček, mali muharček, srakoper, penica, črnoglavka, povodni kos, pastaričica, cipa, škrjanec, stržek, strnad, šinkovec, vrabec, senica, kobilar, kraljiček, muhec, lastovica, kukovica, detal, čudež, udod (smrdokavra) itd.

Ako bi se otroci v šoli podučevali v koristi tičice in se jim vcepila ljubezen do njih, ne lovile bi se dobrotljive živalice, ktere niso vstvarjene za to, da bi se v tičnikih zaprte držale. Imejte kanarčke v hišah; to je prav, kajti kanarček se v naših krajih rodi le v hiši in ni vajen živeti pod prostim nebom; al našim domačim pevalicam je tičnik ječa, huda ječa.

Ta poduk vsaka vas po svojem učitelju lahko dá šolskim otrokom, in konec bode tičjemu lovu na limanice in v tičnike.

Al šola more še več storiti. Ona more tudi pomagati, da se tiči pod milim nebom lože množijo. Gostih mej in grmovja je čedalje manj, ker si kmetovalec prizadeva širiti polje in vrte. Al vrtov se nikjer ne manjka, in tiči jih iščejo, da zobljejo z drevja gosenice in druge mrčese in da si delajo ondi gnezda. V tem naj je pa človek na pomoč, in tudi otrok lahko pomaga. Valivnice (ali tružice, kjer tiči mlade valijo), imajo to-le podobo:

Postavljajo se na drevesih, ali med vejami v grmovji, ali na kôlih in na stenah. Tiči jih bodo kmalu našli in jih veseli, ker jim olajšujejo gnezdo napraviti si, in so jim tudi zavetje, ki jih roparske živali bolje varuje kakor gnezdo pod prostim nebom. Na Českem, Moravskem, na Bavarskem in družih deželah je taci valivnic vse polno, — v naših krajih jih ne vidiš. Začnimo tedaj tudi mi ž njimi; vsak učitelj naj si v čast šteje, da je po svojih šolskih otrocih veliko teh tružic osnoval. Kmalu bodo polne šinkovcev, rdečorepek, udodov, kukovic, senic, škorcev, detel itd. Med vsemi pa je škorec (Staar) najkoristniša tica, zato naj se jim posebno streže z valivnicami. (Kon. prih.)

Čbelorejcem.

Spisal R. Dolenec v ogerskem Starem gradu.

Med živali, ki spadajo k „mali živinoreji“, šteje se tudi nežna i zelo marljiva čbelica. Njej je odločen poseben oddelek, ki se čbeloreja zove. Dovolite mi čbelorejci! da o njej z vami spregovorim nekoliko besed.

Čbeloreja ni tako stara, kakor je raba sadú čbelne pridnosti, kajti dobro je znano, da se je človek strdí ali medú za svojo hrano posluževal že v starodavnih časih, a ni se kaj več potrudil, kakor ravno toliko, da je staknil divje čbele, ki so po duplah i med skalovjem bivale, ter jih njihovih zakladov obropal. Priča temu so nam, na primer, besede svetega pisma, ktere pravijo, da se je izraelsko ljudstvo medú posluževalo,

i to že v kaj davni dobi. Večkrat se ponavlja beseda med v prilikah izraelskega jezika; tako na primer, bil je med simbol nebeške modrosti. Mozes imenuje Palestino rodovitno deželo, v katero hoče Bog svoje ljudstvo poslati, da se hrani s sadom poljá i srka med iz skalovja itd. Al ne samo pri izraelskem ljudstvu nahajajo se čbele omenjene, temuč pri vsakem narodu, kakor hitro je prestopil iz mitične dôbe v zgodovinsko resničnost.

Čbeloreja pa je bila v svojem pričetku zelo preprosta, primitivna, i brž ko ne se je na prvi stopinji stoječa od naravnega oropanja divjih čbel le v tem odlikovala, da jim je človek na primernih krajih v hosti ali pa kje drugod drevesa sam izdolbel, ali jim kako drugači primerno zakotje osnoval. S tem si je toliko pripomogel, da mu ni bilo treba še le divjih rojev si iskati, ako se je kak roj po naključbi v njegovo izdolbeno drevó zaletel.

Pri tem pa ni moglo dolgo obstati, kajti ljudstvo se je vedno množilo, s tem pa je bilo tudi nepravilno polastavanje skritega medú i voska mogoče. Primoran je bil zavoljo tega še vedno le k bolj naravni čbeloreji, da je umetna dupla lastnemu svojemu stanovanju s tem približal, da je blizo doma, morda na vrtu, drevesa izdolboval. Ščasoma zdelo se mu je tudi priležno ne več celih dreves dolbsti, ampak poslužil se je kratkejših čokov, ali pa še celó samo iz lubada sešitih, sirnicam podobnih, stoječih panjev.

S tem popravkom dosegel je že tačas prenesljiva stanovanja, brez katerih bi današnja čbeloreja zelo pičila bila, kajti nemogoče bi bilo čbele na pašo voziti. Na tej stopinji obotavljala se je čbeloreja gotovo toliko časa, dokler je čbelorejec čbele iz očitne lastne potrebe si gojil. Pri tem se ni dosti brigal za veči pridelek, še manj pa mu je mar bilo za priložnejša stanovanja, to je, za panjove.

Sme se tedaj reči, da do te višine prispela je čbeloreja o prvi dôbi — prvotni v pravem pomenu, ki družega hasna ni poznala, nego samo gospodarjevo potrebo. Da se je ščasoma, ko se je ljudstvo razun prostega pastirstva i kmetijstva tudi rokodelstva i obrtništva poprijemati začelo, z eno besedo, ko je omika pričela, vse predrugačilo, to je gotovo. Začel je čbelorejec pred vsem si več medú pridobivati; saj ga je lahko dobro oddal. V ta namen se je poprijel tudi boljših stanovanj, iz slame ali pa vrbja spletenih košev. Tudi ni več čakal, da bi čbelam naključba nova stanovanja naredila, ampak lovil si je roje sam, ter jih v koše spravljaj.

Do tega časa sega čbeloreje prva, najstarejša dôba. (Dal. prih.)

O hišni najemščini.

Hišnim lastnikom in oskrbnikom v poduk.

Večkrat je pogovor, da ta ali uni nedolžno plačuje davek od hišne najemščine (od gostačev).

Al, hišni gospodarji! tega ste večidel sami krivi, ker ne ravnate po dotičnih postavah in predpisih, da izselovanja gostačev ali prazno ostale prostore z davkom od hišne najemščine obloženega poslopja o pravem času dotični gosposki ne napoveste, ali pa napovedbo celó opustite.

Po postavi se mora ta napovedba najdalje v 14 dneh po tem, ko se stanovanje ali drug obstojni del poslopja izprazni, in nobene najemščine ne donaša, in sicer na kmetih pri c. kr. okrajni gosposki, v Ljubljani pa pri c. kr. dačni lokalni komisiji z besedo ali pa pismeno storiti. Kdor pozneje praznoto napové, odpusti se mu davek le od dneva napovedbe.

gospodarske, obrtniške in narodne.

Izhajajo vsako sredo po celi poli. Veljajo v tiskarnici jemane za celo leto 3 gld. 60 kr., za pol leta 1 gld. 80 kr., za četrt leta 90 kr., pošiljane po pošti pa za celo leto 4 gld. 20 kr., za pol leta 2 gld. 20 kr., za četrt leta 1 gld. 15 kr. nov. den.

∞ V Ljubljani v sredo 13. januarja 1869. ∞

Gospodarske stvari.

Šola in koristni tiči.

Poslovenjeno po spisu Fr. Šollmajerjevem.

(Konec.)

Za škorce mora tružica, kjer gnezdo delajo, biti 12 do 15 palcev visoka, 5 palcev in pol pa široka luknja, kjer noter in ven letajo, naj meri 2 palca. Ker so škorce radi v družini, zato se lahko nastavi 10 do 20 tacih tružic, ako je drevo 20 do 30 čevljev visoko. Drugi dve podobni, ki ste bili v unem listu narisani, kažete tružice za druge tiče, kateri gnezda imajo v drevesnih duplinah.

Naj pri tej priliki omenim navadno vrano. Človek ne bi verjel, da tudi ta tica se dá tako lahko privaditi v gnezdo, ki se jej naredi iz desk, vrbovih šib ali slame. Tako se privadi vrana, da je krotka kakor golobica. In kaj koristna je ta žival, ker živi od samih črvov, kebrov, gosenic, kobilic, polžev, mladih miši itd. Pa saj jo vidite, kako stopa za oratarjem in pobira črve in drugo žival.

Učitelj lahko nauči otroke, da sami delajo take tružice; največ pa naj bode to njih delo, da jih čedijo in da jih znajo obešati na prave kraje.

Kjer pa se postavi več tacih tružic za tičja gnezda, treba je tudi, da se odloči prostor, kamor se tičem kaj hrane (živeža) potrosi, da ne stradajo, ako jim vrt ali polje premalo mrčesa za živež daje. To vam je veselje, kadar se na takem mestu zbirajo tički dobrotniki!

Kdor tako goji tičice pevalice, odganja pa tudi lovške pse in mačke z vrta in polja. Mačka posebno dela v majhnih mestnih vrtih veliko škodo, in ona je posebno kriva, da nas zapuščata slavček in penica. To naj bode učiteljem našim rečeno, kako naj podučujejo otroke v šoli. Nauk naj se po tem takem razteza na to-le:

1. Otrokom naj se razloži, koliko škode dela polju in vrtom mrčes, ki pokončuje rastlinstvo.

2. Naznanijo naj se jim tiči, ki ta mrčes zobljejo, in pové naj se jim, kako živijo, kolika je njihova korist itd.

3. Vcepi naj se jim gnjusoba do pokončevanja gnezd in tičev.

4. Ljubezen in skrb do tičic pevalic naj se jim v srce vtisne, in pové, da jim pomagajo gnezdo delati in jih varovati.

5. Podučujejo naj se pa tudi, ktera živina je sovražna tičem, in vcepi naj se jim skrb, da odvrčajo to živino.

Evo, gospodje učitelji! kako prijeten je vam in otrokom ta nauk, — kako lahká in! kako koristen starišem otroškim, ki imajo polje in vrte, pa potem tudi nam vsem!

Pomislimo le, koliko škodljivega mrčesa pokončajo tiči. Na priliko povžije poletni stržek (kraljiček) leto in dan čez 3 milijone mravljinčjega mešičevja, metuljih jajčic, listnih uši; ta tiček ima dvakrat na leto mlade in vselej po 8 do 10; v enem dnevu, on in ona vsacemu neseta 30krat hrane, — po takem se lahko vidi velika škoda, ako se pokončava ta tičica. — Slavček, ki je v tičnik zaprt, vsak dan povžije 60 močnih črvov, vrana pozoblje 200 do 300 kebrčkov, — senica potrebuje čez leto in dan 2 do 3 milijone črvov, gosenic itd., — penica vsak dan okoli 50 črvov; 100 kukovic je v zaprtem gozdu v 14 dneh pokončalo čez 2 milijona gosenic. In tako bi lahko našteali še drugih izgledov, ki vsi pričajo neizmerno korist tičev, in kako nespametno je, če se pokončujejo. C. k. okrajni predstojnik Kosovel v Bujah v Istri zagotavlja, da po večletnih njegovih opazkah samo v tem okraji vsako leto septembra in oktobra meseca polovijo med 4 do 5000 malih potujočih tičev — in na Laškem jih pokončajo na milijone vsako leto. Kolika škoda! Zato je pa postave, ki prepoveduje tičji lov, po vseh državah treba, sicer jih varuje ena dežela, druga pa jih davi!

Pa še drugo žival bilo bi treba varovati, ki nam je tako, kakor tič, koristna; ta je: jež, krt, špičmoh, netopir, podlasica in lisica.

Gospodje učitelji! glejte obširno polje za poduk in preganjanje vraž — na korist domovini!

Čbelorejcem.

Spisal R. Dolenc v ogerskem Starem gradu.

(Dalje.)

Druga dôba prične se že sè posebnimi, čbeloreji obče koristnimi zahtevami. Tako, na primer, postal je vosek iskana snova z vpeljavo katoliške naše vere. Al ne samo dobiček je v tem obziru povabil večo skrb za čbelarstvo, temuč tudi zapoved gospósk. Cesar Karol Véliki je, na primer, naravnost zapovedal, da mora vsak uradnik od posestev svojega kraja za vsak dar v letu 3 funte voska odračuniti, vrh tega pa ga še na dan sv. Andreja 3 funte tje poslati, kjer je ravno cesarski dvor. Samostan Corvey je dobival na leto in dan od 120 podložnih kmetov 67 funtov voska in še več medú. Dalo bi se tacih primerljejev še več navesti. Vpeljava kave (kofeta) zahtevala je dosti sladkobe, i v to je tačas služil skoro le med. Upljiv kave na čbelorejo je bil gotovo precejšen. Dokler pa sladkora (cukra) bilo ni, so tudi vse druge sladkarije večidel iz medú izvirale; i ako bi še dandanes belega sladkora ne poznali, bila bi gotovo čbeloreja še veliko obširnejša i javnejša nego je zdaj.

Tako ustanovljena čbeloreja je napredovala gledé